

УДК 338.43(77)

Закревська Л.М.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і права
Національного університету харчових технологій***ФАКТОРИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ**

Стаття присвячена проблемам активізації економічної інтеграції в продовольчій сфері. Досліджено основні фактори, які забезпечать інтенсифікацію інтеграційних процесів. Визначено перспективи подальшої інтеграції вітчизняних харчових підприємств у світову економіку.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційні процеси, економічна інтеграція, євроінтеграційні процеси.

Закревская Л.Н. ФАКТОРЫ АКТИВИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ В ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЕ

Статья посвящена проблемам активизации экономической интеграции в продовольственной сфере. Исследованы основные факторы, которые обеспечивают интенсификацию интеграционных процессов. Определены перспективы дальнейшей интеграции отечественных пищевых предприятий в мировую экономику.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, экономическая интеграция, евроинтеграционные процессы.

Zakrevska L.M. FACTORS OF ACTIVATION OF ECONOMIC EUROPEAN INTEGRATION IN THE FOOD SECTOR

The article deals with the problems intensify economic integration in the food sector. The basic factors that ensure intensification of integration processes. The prospects of further integration of national food enterprises in the global economy.

Keywords: integration, integration processes, economic integration, European integration processes.

Постановка проблеми. Загострення ситуації на світовому продовольчому ринку, лібералізація зовнішньоторговельних відносин, зростання світових і внутрішніх цін на продукти харчування забезпечують потребу в активізації інтеграційних процесів. Водночас участь України в економічній інтеграції, окрім нових можливостей, несе в собі нові ризики і нові загрози. Це необхідно враховувати при формуванні стратегії подальшої інтеграції у світовий економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку продовольчого ринку та шляхи їх подолання відображені у працях В.М. Гейця, О.В. Березівського, М.П. Сичевського. Визначення пріоритетів інтеграції агропродовольчого комплексу України у світовий продовольчий ринок досліджували О.І. Гойчук, М.М. Ільчук, В.І. Власов, С.М. Кваша, А.С. Лисецький, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, О.В. Шабаніна та інші науковці. Проте слід відзначити, що більшість розробок відображають період, коли вплив глобалізації світових процесів на розвиток продовольчої сфери України не був таким відчутним.

Постановка завдання. Постає необхідність у визначенні факторів, які б забезпечили активізацію інтеграційних процесів у продовольчій сфері.

Виклад основного матеріалу. Серед факторів, що формують взаємовигідні економічні відносини товаровиробників з переробними, обслуговуючими галузями, торговельними та іншими структурами, провідне місце належить інтеграційним процесам. У галузі економічної науки теоретичні основи того чи іншого явища виступають результатом наукового узагальнення механізмів дії економічних законів господарської практики та її сприйняттям.

Поняття «інтеграція» в економічній теорії трактується в досить широкому значенні. Термін «інтеграція» походить від лат. *integratio* – відновлення, виконання, дія. «Інтеграція економічна» являє собою об'єктивний процес, зумовлений розвитком продуктивних сил, є одним із напрямів зростання розмірів підприємств, поширенням їх зв'язків з галузями та підприємствами, що завершують технологічні процеси у виробництві кінцевої продукції.

Терміном «інтеграція» охоплюється ціла низка різноманітних економічних явищ та процесів зближення, пристосування, узгодження діяльності, а в разі можливості – і об'єднання підприємств в єдині (договірні) структури з метою підвищення економічної ефективності господарської діяльності.

Проведений аналіз різноманітних визначень інтеграції дав змогу виділити її головні характеристики [1, с. 196]:

- це процес – економічний процес;
- даний процес спрямований на економічний розвиток держави;
- рушійною силою інтеграційних процесів є механізми рухомості товарів і капіталів між учасниками (суб'єктами) інтеграції;
- інтеграція на практиці реалізується через торгівлю товарами (послугами) та активами суб'єктів, у т.ч. фінансовими.

Залежно від складу учасників інтеграційних процесів більшість дослідників розрізняють два види інтеграції – горизонтальну та вертикальну [2, с. 48].

При горизонтальній інтеграції здійснюється взаємодія господарств однієї галузі або сфери з метою поглиблення поділу праці, спеціалізації виробництва на більш вузькій номенклатурі продукції, що дає змогу зменшувати затрати на одиницю продукції за рахунок застосування прогресивних технологій. Це притаманне виробництву кормів та їх постачанню тваринницьким фермам (комплексам); виробництву насінневого матеріалу та постачанню його товарним господарствам; вирощуванню окремих овочевих культур на великих площах, де для цього створюються сприятливі умови, і реалізації їх переробним підприємствам (помідори, огірки та інша продукція).

Вертикальна інтеграція означає узгоджену взаємодію підприємств різних галузей агропромислового комплексу: виробництво сировини (зерно, цукрові буряки, соняшник, овочі, фрукти, ягоди, тваринницька продукція); переробні, зберігаючі, торговельні організації, по наданню послуг та ін.

До вертикальної інтеграції належать також регіональні та господарські агропромислові формування (об'єднання), які набули своєї організаційної струк-

тури у формі агрофірм, агрокомбінатів, асоціацій, корпорацій, науково-виробничих систем та інших договірних об'єднань [3, с. 151]. Перевагами такої організаційної форми є те, що вони діють в єдиному економічному просторі, за єдиним господарським планом, концентруючи всі грошові надходження в єдиному фінансово-розрахунковому центрі (ФРЦ) підприємства, що дає можливість своєчасного фінансування будь-якого підрозділу об'єднання, де в певні періоди створюються умови, що потребують термінових вкладень в оборотні засоби. Є можливість встановити внутрішньогосподарські ринкові відносини купівлі-продажу на еквівалентному обміні між господарськими формуваннями за розрахунковими цінами, що досягається за рахунок перерозподілу надходжень від непробиткових підрозділів (торгівля, послуги) та від тих, що мають прибутки, вищі середніх по підприємству. Крім цього, не розподіляється кінцевий результат між партнерами по інтеграції, а весь дохід залишається в інтегрованому об'єднанні.

Для вітчизняних підприємств пріоритетним є європейський вектор розвитку. Тому основні перспективи товаровиробники харчової промисловості пов'язують із міжнародною вертикальною інтеграцією. У сучасних умовах фактично неоголошеної війни ефективної інтеграції можна досягнути за умови достатнього інвестування. Зростаюча відкритість національної економіки надає нові можливості для широкого залучення ресурсів, у т.ч. інвестиційних. Сталий процес нарощування виробництва в харчовій промисловості та зростання обсягів іноземного інвестування відбувся завдяки безпосередньому виходу на вітчизняний ринок ряду крупних іноземних компаній, які інтенсифікували процеси концентрації підприємств галузі через злиття та поглинання. Іноземне інвестування як один з основних факторів інтеграції харчової промисловості в світове господарство забезпечує не тільки передачу капіталу, але й технологій, управлінського досвіду, навичок інновацій, чим сприяє розвитку галузі і просуванню вітчизняної продукції на зовнішні ринки.

Як свідчать дані рисунка 1, найбільш привабливим для іноземного інвестора у 2014 році було виробництво напоїв.

Варто враховувати також сировинну спрямованість міжнародної співпраці вітчизняних підприємств, завдяки чому є низка науковців, які стверджують, що Україна може стати сировинним «придатком» для європейської економіки.

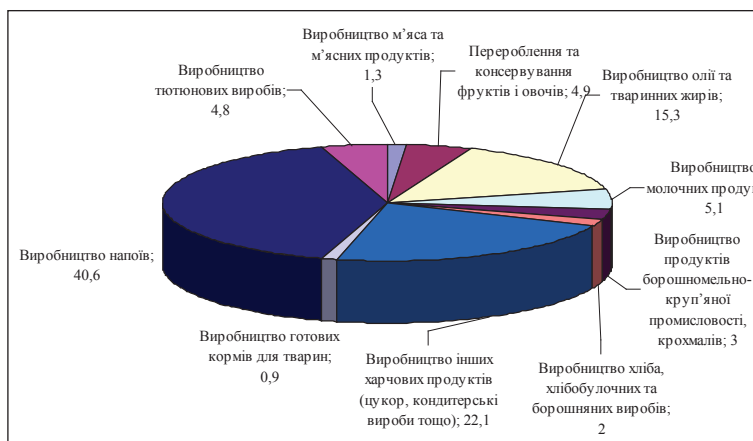

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість України у 2014 році, %

Розроблено автором на основі [4]

Беззаперечним залишається факт активізації зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств харчової промисловості, що може позитивно вплинути на необхідність створення міжнародних інтеграційних центрів (рис. 2).

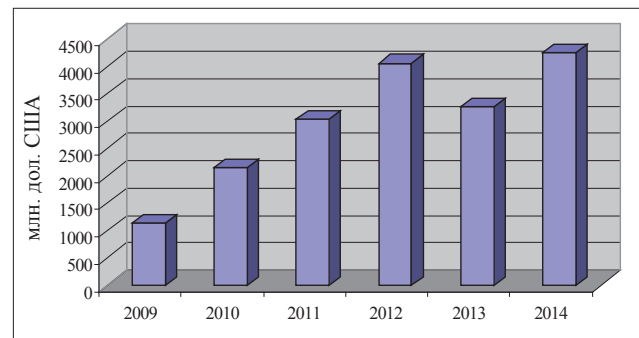

Рис. 2. Динаміка зовнішньоторговельного сальдо продукції харчової промисловості, млн дол. США

Розроблено автором на основі [4]

У процесі інтеграції у світову продовольчу систему вітчизняні галузі продовольчого комплексу повинні дотримуватися вимог, які діють на світових ринках продовольчих товарів щодо безпеки та якості продукції.

Україна інтегрувалася до таких міжнародних структур, як WHO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) та FAO (Всесвітня організація охорони здоров'я). Саме вони регулюють проблеми якості і безпечності продовольчих товарів на глобальному рівні. FAO надає пріоритетного значення програмам і заходам, пов'язаним з якістю, безпечністю харчових продуктів та із захистом споживачів, а WHO взяла на себе контроль за неухильним дотриманням принципу забезпечення безпеки харчових продуктів. Україна як член світових організацій у продовольчій сфері свої дії щодо забезпечення їхньої якості та безпеки має узгоджувати з вимогами, які висувають ці організації. Таким чином, вітчизняні підприємства повинні дотримуватись певних стандартів і норм, що набули у світовому просторі не лише національного, але й транснаціонального значення. Цей фактор є стримуючим у активізації інтеграційних процесів.

Ключовою проблемою, з якою стикаються країни, що розвиваються, інтегруючись у світову агропродовольчу систему, є формування численних перешкод у вигляді санітарних норм і норм безпеки, що встановлюють країни-імпортери з метою нетарифного захисту своїх ринків, що ускладнює нарощування потенціалу для того, щоб повною мірою мати можливість в нових умовах користуватись правами і виконувати свої зобов'язання.

Для нарощування потенціалу, який потрібний Україні для того, щоб надійно закріпитись на ринках розвинених країн світу, розширювати на них свою присутність і посісти належне місце у світовій продовольчій системі, необхідні:

- створення ефективної базової інфраструктури;
- розробка національної стратегії контролю за продуктами харчування;
- гармонізація із світовими вимогами законодавчої і нормативно-правової бази;

- налагодження роботи служби контролю за якістю і безпекою харчових продуктів;
- участь у міжнародних організаціях, які розробляють світові стандарти;
- створення системи забезпечення якості і безпеки харчових продуктів промисловості на засадах НАССР та у відповідності до ISO 22000:2005;
- налагодження обміну інформацією, взаємодопомоги та співробітництва всіх контролюючих харчових продуктів органів.

Одним із факторів активізації інтеграційної діяльності вітчизняних підприємств є приєднання України до СОТ. Це дасть можливість реформувати національну економіку згідно з принципами лібералізації та відкритості ринку, що може стати ефективним стимулом для розвитку галузей харчової промисловості, які тривалий час працювали в умовах жорсткої конкуренції або встигли вкласти значні кошти в переоснащення виробництва і закупівлю сучасних технологій. Проте не варто залишати поза увагою проблеми, які можуть виникнути у підприємств, що спеціалізуються на задоволенні внутрішніх потреб населення, і створити в законодавчому полі особливі умови для їх подальшого розвитку.

Таким чином, на активізацію інтеграційних процесів суттєвий вплив чинить державне регулювання. До пріоритетних напрямків державного регулювання інтеграційних процесів на продовольчих ринках України належать:

- посилення контролю за діяльністю агрохолдингів в Україні шляхом впровадження комплексу заходів;
- правова регламентація діяльності інтегрованих структур, розробка науково обґрунтованих нормативних рекомендацій, що враховують ринкові закони і різноманіття форм власності;
- реалізація виваженої антимонопольної політики з метою недопущення створення монопольних або олігопольних об'єднань, які обмежують вільну конкуренцію між економічними суб'єктами;
- вдосконалення механізму оподаткування шляхом раціонального поєднання фіскальної та стимулюючої функцій з метою управління сучасними інтеграційними процесами з позицій пріоритетності економічних інтересів держави та суспільства;
- фінансово-кредитне регулювання у вигляді фінансування державних програм розвитку стратегічних продовольчих ринків, субсидування елітного насінництва й племінної справи тощо;
- підтримка та стимулювання розвитку мережі сільськогосподарських кооперативів в Україні.

Перелічені напрями державного регулювання інтеграційних процесів реалізуються через механізми,

які повинні враховувати особливості та деформації відтворювальних процесів певних товарних ринків. Так, на ринку молочної продукції, з огляду на невирішені проблеми із якісним сировинним забезпеченням, для молокопереробних підприємств найбільш прийнятною формою гармонізації взаємовідносин із виробниками молока є класична вертикальна інтеграція на основі створення власних молочних ферм та квазіінтеграція, основою якої є укладання довгострокових розширених контрактів із агропідприємствами або молочарськими кооперативами. Вдосконалення інфраструктурного забезпечення ринку молочної продукції передбачає застосування механізмів державної підтримки створення регіональних мереж, заготівельно-збутових кооперативів, обладнання їх сучасними пунктами приймання і зберігання молока для його подальшої переробки, розробку й впровадження програми підвищення якості вітчизняної молочної продукції [5, с. 11].

Висновки. У сучасних ринкових умовах господарювання процеси економічної інтеграції підприємств продовольчої сфери докорінно змінилися. У їх основі лежить принцип створення таких механізмів інтеграції, які забезпечують еквівалентний обмін між інтегрованими структурами, що досягається завдяки встановленню паритету цін врегулюванням структури затрат на виробництво кінцевої продукції, яка давала б змогу відшкодувати нормативні витрати товаровиробника сировини, збільшені на рівнозначний коефіцієнт прибутковості переробного підприємства. Щодо переваги інтегрованої системи, що діє в єдиному економічному просторі, за єдиним господарським планом і завершеним технологічним циклом виробництва, надання послуг, переробки і реалізації продукції загальновідомі і незаперечні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лисюк В.М. Теоретико-сутнісний аналіз економічної інтеграції як економічного процесу // В.М. Лисюк, Т.В. Деркач / Економічні інновації. – 2015. – № 59. – С. 194-201.
2. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство : монографія / Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. – К. : УААН, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки», 2008. – 632 с.
3. Сторнянська І. Міжрегіональна інтеграція в Україні / І. Сторнянська, С. Шульц. – Львів : НАН України, Ін-т рег. досл., 2007. – 292 с.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/>.
5. Поляруш М.О. Агропромислова інтеграція – один із факторів системного розвитку АПК регіону // М.О. Поляруш, І.М. Поляруш, Н.А. Славіна / Збірник наукових праць ПДАТУ. – 2007. – № 15. – С. 187-189.